

Πρόλογος στην αγγλική έκδοση

Η μετάφραση του *La Voie de l'amour* (Ο δρόμος της αγάπης) δεν ήταν εύκολο εγχείρημα. Το βιβλίο, στην πραγματικότητα, δεν μιλάει σχετικά με κάτι ή κάποιον που ήδη υπάρχει και για τον οποίο μια γλώσσα και κάποιες αναπαραστάσεις είναι με κάποιο τρόπο διαθέσιμες, κωδικοποιημένες από πριν. Μάλλον προσπαθεί να διαβλέψει, ειδικά μέσω μιας ορισμένης χρήσης της γλώσσας, αυτό που θα μπορούσε ή θα έπρεπε να υπάρχει ως αγάπη μεταξύ μας, να μας ετοιμάσει για μια σοφία της αγάπης μεταξύ μας – μια διάσταση εξίσου κρίσιμη, αν όχι περισσότερο, με εκείνη την προπάντων νοητική σοφία, που η δυτική φιλοσοφία διατείνεται ότι είναι. Το βιβλίο προτείνει μια άλλη φιλοσοφία, κατά κάποιο τρόπο, μια φιλοσοφία στο θηλυκό γένος, στην οποία οι αξίες της διυποκειμενικότητας, του διαλόγου εν τη διαφορά, της προσοχής στην παρούσα ζωή, στις συγκεκριμένες και αισθητές όψεις της, θα αναγνωριστούν και θα υψωθούν στο επίπεδο μιας σοφίας. Μια φιλοσοφία που περιλαμβάνει το όλον του ανθρώπου και όχι μόνο το νοητικό μέρος του εαυτού μας, μέσω του οποίου ο άνθρωπος έχει πιστέψει ότι πέτυχε να διαφοροποιήσει τον εαυτό του από άλλα βασίλεια.

Χωρίς να έχει ακόμη φτάσει το στάδιο να σκέπτεται και να κατασκευάζει μια σοφία της σχέσης με τον άλλο, ξεκινώντας με το μέρος του ανθρωπίνου που θεώρησε καλό να διατηρήσει μόνο σε φυσική κατάσταση, πράγμα που αναπόφευκτα αφήνει τον ίδιο τον άνθρωπο ανολοκλήρωτο. Ο πρωταρχικός τόπος της σχέσης ανάμεσα στα δύο μέρη του ανθρωπίνου πρέπει να καλλιεργηθεί ώστε να υπάρξει η ανθρωπότητα ως τέτοια. Αυτό το καθήκον μένει ακόμη να εκπληρωθεί από μας, και *Ο δρόμος της αγάπης* προτείνει μια δυνατή σκηνογραφία για αυτό.

Για ένα τέτοιο έργο οι περιγραφικές και αφηγηματικές γλώσσες, εκείνες στις οποίες πιο συχνά καταφεύγουμε σήμερα, δεν είναι πλέον πρόσφορες. Αντιστοιχούν σε κάτι ή κάποιον που ήδη υπάρχει και μάλιστα είναι ήδη στο παρελθόν, ή τίθεται στο παρελθόν από αυτό που λέγεται. Το καθήκον εδώ είναι διαφορετικό. Είναι θέμα τού να κάνουμε κάτι να υπάρξει στο παρόν και ακόμη περισσότερο στο μέλλον. Είναι ζήτημα του να σκηνοθετήσουμε μια συνάντηση ανάμεσα στον ένα και τον άλλο – η οποία δεν έχει ακόμη συμβεί ή για την οποία μας έλειπαν οι λέξεις, οι χειρονομίες, επομένως τα μέσα για να την καλωσορίσουμε, να τη γιορτάσουμε, να την καλλιεργήσουμε στο παρόν και το μέλλον.

Η συνάντηση με τον άλλο, τον διαφορετικό είναι κάτι που μας έχει συμβεί. Δοκιμάσαμε έκπληξη, αγγιχτήκαμε, μείναμε εμβρόντητοι, κληθήκαμε πέραν ή στην ίδια τη μεριά αυτού που ήδη ήμασταν. Τουλάχιστον εάν ήμασταν λίγο προσεκτικοί. Αλλά τον περισσότερο καιρό δεν ανταποκριθήκαμε στο κάλεσμα. Σίγουρα όχι από καθαρό εγωισμό, αλλά επειδή ακόμη απουσιάζει από μας μια κουλτούρα της σχέσης με τον άλλο.

Μέχρι σήμερα, αυτό που έχουμε βρει στην καλύτερη περίπτωση είναι να εντάξουμε τον άλλο: στη χώρα μας, στην κουλτούρα μας, στο σπίτι μας. Αυτό ωστόσο δεν σημαίνει ότι συναντήσαμε τον άλλο, ότι μιλήσαμε με τον άλλο, ότι αγαπήσαμε τον άλλο. *Ο δρόμος της αγάπης* προτείνει τρόπους να προσεγγίσουμε τον άλλο, να ετοιμάσουμε έναν τόπο εγγύτητας: με τον άλλο, εντός του εαυτού μας και μεταξύ μας. Το βιβλίο αναζητά χειρονομίες, περιλαμβανομένων και γλωσσικών χειρονομιών, που θα μπορούσαν να βοηθήσουν την πορεία προς την κοντινότητα και προκειμένου να την καλλιεργήσουμε.

Αυτό υποδηλώνει μια άλλη σχέση με τη γλώσσα, μια σχέση που ευνοεί την ομιλητική πράξη στο παρόν και όχι μια γλώσσα ήδη υπάρχουσα και κωδικοποιημένη. Αυτή η απαίτηση του *Δρόμου της αγάπης* κατέστησε αναγκαίες ορισμένες επιλογές που ενέδωσα στον πειρασμό να προτείνω στους μεταφραστές, αφού διάβασα τη δική τους μετάφραση, ίσως πιο κλασική από την παρούσα, επιλογές για τις οποίες είμαι ευγνώμων σε αυτούς που γενικά τις αποδέχτηκαν. Το κείμενο που προτείνεται στους αναγνώστες είναι λοιπόν γραμμένο με τρεις φωνές, ακόμη και με τέσσερις, με την τέταρτη να είναι του Martin Heidegger*, με τον οποίο συνομιλεί *Ο δρόμος της αγάπης*. Θα ήθελα να προσθέσω άλλη μια φωνή, αυτή του αναγνώστη, με τον οποίο προσπαθώ να κρατήσω έναν διάλογο, μερικές φορές αφήνοντας κατά μέρος πιο συμβατικές συνήθειες. Εδώ είναι θέμα επίσης του να επιτρέψουμε μια συνάντηση να υπάρξει δίχως να υποτάσσουμε τον εαυτό ή κάποιον άλλο στο παρελθόν, στην επανάληψη. Ζητώ από τον αναγνώστη του κειμένου να αποδεχτεί την πρόσκληση να ακούσει στο παρόν, να εισέλθει σε διάλογο με μια σκέψη,

με έναν τρόπο ομιλίας και να εγκαταλείψει την ιδιοποίηση μόνο του περιεχομένου ενός λόγου προκειμένου να τον εντάξει μέσα στην ήδη αποκτημένη γνώση. Προτείνω στον αναγνώστη, ή την αναγνώστρια, να αφήσει την ομιλία να αντηχήσει μέσα του/της και να δώσει προσοχή στον μετασχηματισμό της δικής του/της ομιλίας. Διαβάζοντας τον *Δρόμο της αγάπης*, ο αναγνώστης εισέρχεται εν πάση περιπτώσει σε μια συνύφανση ανταλλαγών: τον διάλογο που το βιβλίο προσπαθεί να στήσει ανάμεσα σε δυο υποκείμενα, τη συζήτηση που διατηρεί η συγγραφέας με τον Heidegger, τις ανταλλαγές ανάμεσα στη συγγραφέα και τους μεταφραστές. Το να περιορίσουμε την ακρόαση του κειμένου σε ένα γραμμικό μήνυμα ή σε κωδικοποιημένους κανόνες μετάφρασης είναι λοιπόν αδύνατο. Θα ήταν καλύτερο να αφήσουμε κάποιον να ακούσει χωρίς εκ των προτέρων να είναι γνωστό πού και πώς θα οδηγηθεί ο αναγνώστης, προκειμένου να ανταποκριθεί σε αυτό που άκουσε.

Προκειμένου ο αναγνώστης να μην σκοντάψει σε κάποιες επιλογές λέξεων νομίζοντας ότι είναι λάθη ή απροσεξίες των μεταφραστών, ή ακόμη και της συγγραφέως, θα ήθελα να σχολιάσω μερικές επιλογές που πρότεινα να γίνουν στην αγγλική μετάφραση του *Δρόμου της αγάπης*.

Πρώτον, στο κείμενο οι λέξεις *speak* (μιλάω), *speaking* (ομιλείν), *speech* (ομιλία) θα βρεθούν εκεί που ο αναγνώστης θα περίμενε ίσως την πιο γενική και αδιαφοροποίητη *language* (γλώσσα), που έχει κρατηθεί μόνο για να μεταφράσει τη γαλλική λέξη *langue* και «τη γλώσσα την ήδη υπάρχουσα και κωδικοποιημένη». Αυτή είναι μια απόφαση από τη μεριά μου και, σε

ένα άλλο επίπεδο, μια πίστη στην πρόσκληση του Heidegger να προσπαθήσουμε να βρούμε πού θα μπορούσαμε να πλάσουμε μια εμπειρία ομιλίας. Ο τρόπος με τον οποίο απαντώ είναι ότι, αν μια τέτοια εμπειρία μπορεί να συντελεστεί στην ποιητική γλώσσα και στην άρθρωση της σκέψης και της ποιητικής ομιλίας, πρώτα από όλα υπάρχει σε έναν παρόντα διάλογο με έναν άλλο διαφορετικό από μένα. Εκεί μπορούμε και πρέπει να βιώσουμε αυτό που σημαίνει το να μιλάμε. Εκεί είναι χρέος μας να αναλάβουμε την ευθύνη για την πράξη του ομιλείν χωρίς καμιά μορφή ή περιεχόμενο που θα μπορούσε να υπαγορευθεί σε μας από μια ήδη υπάρχουσα γλώσσα ή κόσμο. Και μια τέτοια εμπειρία ομιλίας, που είναι μη αναγώγιμη σε οποιαδήποτε άλλη, σχετίζεται με την εμπειρία να ακούμε. Αλλά εδώ, και πάλι, δεν πρέπει να ακούμε αυτό που επιστρέφει σε μας από μια γλώσσα ή έναν κόσμο ο οποίος βρίσκεται ήδη εκεί. Πρέπει να ακούμε την παρούσα ομιλία του άλλου στη μη αναγώγιμη διαφορά της προσέχοντας τον τρόπο μέσω του οποίου θα ανταποκρινόμασταν σε αυτή μένοντας πιστοί στον εαυτό μας. Επομένως, είναι μια άλλη σκηνογραφία της σχέσης με τη γλώσσα, το λέγειν, το ομιλείν που λειτουργεί στο *Δρόμο της αγάπης*. Πιστή στη διδασκαλία του Heidegger κατά κάποιο τρόπο αλλά μετατοπίζοντας την έμφαση σε ένα πλαίσιο ή έναν χώρο στον οποίο ο Heidegger δεν υπεισήλθε, εκείνον της συνάντησης με έναν άλλο, έναν άλλο διαφορετικό, που είναι ο κοντινότερος στον εαυτό μας: το ξέφωτο για την έλευση ενός διαλόγου ή μιας συνομιλίας ανάμεσα στα δύο μέρη του ανθρωπίνου με σεβασμό της ετερότητας του ενός για το άλλο. Μια τέτοια κατάσταση κάνει κάποιον να αναρωτιέται πώς να επιλέξει τις κα-

τάλληλες λέξεις για να μεταφράσει το *parole*. Σίγουρα, οι λέξεις που επιλέχθηκαν εξαιτίας της έμφασής τους στην παροντική πράξη παραγωγής της γλώσσας –μιλάω, ομιλείν, ομιλία– προικίζονται τότε με μια νέα σημασία, ή επανακτούν τη σημασία που έπρεπε πάντα να διατηρούν: παροντική άρθρωση σημασίας που δεν έχει ακόμη συμβεί, κατευθυνόμενη προς τον άλλο σύμφωνα με την ομιλία του, προκειμένου να εισέλθουμε σε διάλογο μαζί του.

Επειδή ο *Δρόμος της αγάπης* μετατοπίζει την έμφαση στο παρόν της ομιλίας, στη δυικότητα των υποκειμένων, στο διάλογο, εγέρθηκαν άλλα ερωτήματα σχετικά με τη χρήση του *Being* (Είναι) και *being* (είναι) για τη μετάφραση των *être* και *étant*. Πώς να ξεφύγουμε από αυτές τις λέξεις στην αγγλική μετάφραση σε ένα κείμενο που διαλέγεται με τον Heidegger; Στα γαλλικά το πρόβλημα δεν είναι το ίδιο: το *être* είναι ένα ρήμα στο απαρέμφατο –*to be* (είναι)–, μερικές φορές μετασχηματιζόμενο σε ουσιαστικό, είναι αλήθεια, που δεν ανακαλεί ιδιαίτερα ουσία, ουσιοκρατία, ουσιοποίηση. Στο δικό μου έργο η χρήση του *être* (είναι) προτίθεται να πει ότι ένας άνθρωπος, και γενικότερα ένα ζωντανό ον, είναι μη αναγώγιμος στη σχεδόν αντικειμενιστική γεγονότητα ενός *étant* (όντος). Το *être* (είναι), τουλάχιστον στο κείμενό μου, θα εξέφραζε μια συνειδητή και στοχαστική προϋπόθεση του γεγονότος του υπάρχειν, επομένως μια προϋπόθεση που θα έπρεπε πάντα να ισχύει στο παρόν και η οποία παρέχει μια γέφυρα ανάμεσα στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Αυτό θα ήταν ένα από τα πιο σημαντικά καθήκοντα του ανθρώπινου. Ανακάλυψα ότι, στην πραγματικότητα, δεν μπορούμε να είμαστε –*être* (*Being*) «Είναι»– χωρίς ένα

τέτοιο *être* (*Being*) «Είναι» να γίνεται ουσία, ή να οπισθοχωρεί σε μια απλή υπόσταση, έξω από ένα είναι σε σχέση με έναν άλλο που είναι διαφορετικός και πρώτα από όλα με τον άλλο που διαφέρει σεξουαλικά. Σε μια τέτοια σχέση που ανατρέπει κάθε στερεωμένη ουσία, ή υπόσταση, μπορούμε να έχουμε πρόσβαση στο δικό μας ανθρώπινο Είναι. Θα μπορούσα να πω: σε μια ύπαρξη που δεν θα ήταν μια απλή παθητικότητα, ιδίως στην κατασκευή του χώρου, του χρόνου και της σχέσης με τον (τους) άλλο(υς). Ένα τέτοιο ανθρώπινο «Είναι» είναι πάντα εν τω γίνεσθαι ακόμη και αν υπάρχει, ή έπρεπε να υπάρχει, ανά πάσα στιγμή. Το κεφαλαίο γράμμα του «Είναι» φαίνεται να συνάγεται από το *to be* (είναι) της καθημερινής ζωής ή ομιλίας, πράγμα που δεν αντιστοιχεί στη σημασία που εγώ δίνω στη λέξη *être*. Η μετάφραση του απαρεμφάτου *être* με *to be* (είναι) ήταν σχεδόν αδύνατη στα συμφραζόμενα όπου η λέξη απαντά. Η μετάφραση με *Being* (Είναι) έχει λοιπόν διατηρηθεί, αναμένοντας κάτι καλύτερο. Αλλά το «Είναι» λέγεται για καθένα από τα δύο μέρη του ανθρώπινου και για τον δικό τους κόσμο, και έτσι σαφώς αποφεύγουμε τον κίνδυνο να επιστρέψουμε σε μια μοναδική και ορισμένη ουσία ή υπόσταση, στην οποία θα παρέπεμπε ένα κεφαλαίο γράμμα.

Ένα άλλο πολύ λεπτό θέμα για το πέρασμα από τη γαλλική στην αγγλική γλώσσα αφορά την απουσία *moyen-passif* (μεσοπαθητικής) –δεν βρήκα καν μια λέξη στο λεξικό για να μεταφράσω τη σημασία της– και τη συχνή μετάφραση με παθητική εξαιτίας απουσίας μιας κατάλληλης γραμματικής μορφής. Ένα πραγματικά σημαντικό μέρος αυτού που *Ο δρόμος της αγάπης* προτίθεται να πει χάνεται έτσι. Μια συνάντηση ανάμεσα σε δύο

διαφορετικά υποκείμενα προϋποθέτει ότι καθένα μεριμνά να μείνει ο εαυτός του. Και αυτό δεν μπορεί να ισοδυναμεί με μια απλή βολονταριστική χειρονομία, αλλά εξαρτάται από την ικανότητά μας για auto-affection (αυτοστοργή), μία ακόμη λέξη που δεν βρήκα στο λεξικό. Χωρίς αυτή, δεν μπορούμε να σεβόμαστε τον άλλο ως άλλο, και αυτός, ή αυτή, δεν μπορεί να μας σέβεται. Σίγουρα δεν είναι θέμα του να συναγάγουμε κάποια ουσία –δική μου ή του άλλου– αλλά είναι θέμα μιας κρίσιμης χειρονομίας για μια επιστροφή στον εαυτό, εντός του εαυτού, ένα γίνεσθαι του εαυτού που δεν μένει αιωρούμενο σε αναλλοίωτες αλήθειες, αλλά που παρέχει μια πίστη στον εαυτό εν τω γίνεσθαι. Μια τέτοια πίστη είναι απαραίτητη για να συναντηθούμε με τον άλλο, να διαλεχθούμε με τον άλλο, να αγαπήσουμε τον άλλο. Χωρίς αυτή οπισθοδρομούμε σε μια συγχώνευση, ή σε ζεύγη αντιθέτων, των οποίων η σχέση θα κυβερνάται από την ιεραρχία, την υποταγή του ενός στον άλλο, τον σαδομαζοχισμό. Πώς λοιπόν να εκφράσουμε στην αγγλική γλώσσα την auto-affection, ένα από τα κλειδιά της σκέψης μου αλλά και γενικότερα της δυτικής σκέψης από τις ελληνικές αρχές της; Είναι αναγκαίο να αυτοσχεδιάσουμε, να αφήσουμε να ακουστεί και να κατανοηθεί το μήνυμα, να παίξουμε με την εναλλασσόμενη χρήση των τρόπων χωρίς να υποτασσόμαστε σε συνήθειες που απαιτούν ένα *moyen-passif* να μεταφράζεται με παθητικό ή με ένα ρήμα που αποκρύπτει τη διαδικασία της auto-affection.

Οι γραμματικές ή λεξικές επιλογές δεν είναι λοιπόν προφανείς και συχνά χρειάζεται να αντιτεθούμε στην πιο ιδιωματική επιλογή ή σε καθιερωμένες φράσεις. Σε κάθε περίπτωση, ο σκο-

πός ήταν να προτείνουμε συγκεκριμένα, ζωντανά συμφραζόμενα και μια παροντική περίπτωση διαλόγου, ιδιαίτερα με τον αναγνώστη. Ένα άλλο παράδειγμα πάνω σε αυτό το θέμα: όπου ήταν δυνατό, το ρήμα προτιμήθηκε από το ουσιαστικό, ώστε να δημιουργήσει μια πραγματική δυναμική στην επικοινωνία, όπως αναλύεται στο ίδιο το βιβλίο. Δεν αρκεί, στην πραγματικότητα, να μιλάμε για το παρόν, είναι σημαντικό να κάνουμε αυτό το παρόν, και το είναι σε παρουσία, να υπάρχει. Και αν μερικές λεξικές επιλογές έχουν γενικά γίνει σεβαστές μέσα στο βιβλίο, ώστε να εξασφαλίσουν μια συνοχή και να κάνουν την ανάγνωση ευκολότερη, επαναλήψεις ως τέτοιες έχουν αποφευχθεί. Δεν αφυπνίζουν μια παρούσα προσοχή: στη σημασία, στον άλλο, στον κόσμο, αλλά μάλλον την υπνώνουν εξαιτίας ενός αυτοματισμού διατασσόμενου από το παρελθόν.

Οι λεξικές επιλογές επίσης θέτουν και άλλα σύνθετα προβλήματα. Ανατρέχοντας πολύ συχνά σε δίγλωσσα λεξικά –ιδιαίτερα το *Collins-Robert* και το *Harrap's*– όταν διάβαζα τη μετάφραση του *Δρόμου της αγάπης* και προκειμένου να προτείνω μερικές αλλαγές, παρατήρησα ότι οι προτιμώμενες συνδηλώσεις μιας λέξης διαφέρουν από τα γαλλικά στα αγγλικά. Έτσι για σημασίες κλειδιά του κειμένου μου –*composer avec, pactiser, figurer, recueillement, les mêmes, relève* (Aufhebung), για να δώσω μερικά παραδείγματα– είναι σχεδόν αδύνατο να μεταφράσω την έννοια που επιθυμώ, τουλάχιστον χωρίς να ξεκινήσω από ένα γαλλικό συνώνυμο. Πράγμα που κάνει τη μετάφραση δύσκολη, αν δεν υπάρχει βοήθεια από τη συγγραφέα, η οποία μπορεί να δώσει πληροφορίες σχετικά με τις συνδηλώσεις που επιδιώκονται. Αλλά ακόμη και αυτή η βοήθεια δεν θα είναι πάντα

επαρκής. Για παράδειγμα, η αγγλική γλώσσα –όπως μου θύμισε το λεξικό– προμοδοτεί τη σημασία και τη συντακτική δομή στην οποία ένα υποκείμενο είναι σε σχέση με ένα αντικείμενο, με την ιδιοκτησία ως κατοχή, με το εμπόριο, τη διαπραγμάτευση, την ανταγωνιστικότητα. Πώς λοιπόν να μεταφράσουμε ένα βιβλίο όπως τον *Δρόμο της αγάπης*, του οποίου στόχος είναι να στήσει μια σχέση αγάπης και διαλόγου ανάμεσα σε δύο υποκείμενα ανεξάρτητα από οποιοδήποτε αντικείμενο; Είμαι σίγουρη ότι αυτό το είδος μηνύματος αφυπνίζει το ενδιαφέρον στους αγγλόφωνους ομιλητές, αλλά το πώς θα γίνει η μετάφραση στη γλώσσα τους δεν είναι πάντα αυτονόητο. Και αυτό εγείρει παρεξηγήσεις γύρω από το έργο μου.

Ερωτήματα γεννιούνται επίσης και αναφορικά με τον τρόπο σημαδέματος του φύλου στην επικοινωνία. Σε αυτό το θέμα θα ήθελα κατ' αρχάς να επισημάνω ότι *Ο δρόμος της αγάπης* θέλει να σκιαγραφήσει το πλαίσιο μιας αγαπητικής συνάντησης, ιδιαίτερα μιας συνάντησης ικανής να διαλέγεται εν τη διαφορά, με τη σεξουαλική διαφορά να είναι η πιο παραδειγματική και καθολική διαφορά. Καθώς αυτή η πρόθεση αναγγέλλεται στην Εισαγωγή, είναι άχρηστο να επιμείνουμε σε δευτερογενείς επιλογές στο επίπεδο του φύλου, πράγμα που δημιουργεί τον κίνδυνο να υπνωθεί η προσοχή σε ό,τι αφορά αυτό που πρέπει να εκπληρωθεί στο παρόν εξαιτίας γλωσσικών χρήσεων οι οποίες έχουν γίνει σχεδόν στερεότυπες. Συμβαίνει μερικοί άνθρωποι να με κατηγορούν ότι δεν χρησιμοποιώ γλωσσικούς τρόπους σημαδέματος του φύλου, τους οποίους ήμουν η πρώτη, πιστεύω, που προώθησα. Η εφεύρεση νέων γλωσσικών τύπων παρήγαγε ένα αποτέλεσμα πριν από είκοσι πέντε χρόνια,

το οποίο δεν είναι κατ' ανάγκη ίδιο σήμερα, όταν μια τέτοια χρήση θα μπορούσε να υπηρετήσει έναν φορμαλισμό χωρίς κανένα περιεχόμενο, μια «πολιτική ορθότητα» χωρίς να τείνει προς κάποιες αλλαγές. Και ακόμη ένα πράγμα: το υποκείμενο δεν μπορεί να αλλάξει μόνο με μια απόφαση· μια τέτοια εξέλιξη χρειάζεται χρόνια, ακόμη και αιώνες. Αυστηρά μιλώντας, δεν υπάρχουν ακόμη υποκείμενα καταλλήλως και τελείως έμφυλα. Επομένως η έμφαση στο φύλο πρέπει να τεθεί στον άλλο. Και πιθανόν χάρη στο σεβασμό για τον άλλο –ιδιαίτερα ως «αυτόν», ή «αυτή» αλλά και ως «αυτούς» ή «αυτοί», πράγμα που συντηρεί το φύλο και δεν προτίθεται να το ακυρώσει– το υποκείμενο θα κερδίσει λίγο λίγο ένα άλλο status. Ένας διαφοροποιημένος τρόπος τού είναι προς αυτόν, ή αυτή, με τον οποίο, ή την οποία, εισέρχεται σε σχέση, σε διάλογο, θα επενεργήσει με τη σειρά του προς τη συγκρότηση της υποκειμενικότητας. Ένας τυπικός και a priori ηθικός κώδικας δεν θα ήταν ικανός να πραγματοποιήσει μια τέτοια εξέλιξη. Ο αναγνώστης δεν θα βρει λοιπόν αυστηρούς κανόνες στη χρήση του «αυτός» ή «αυτή», «αυτόν» ή «αυτήν», αλλά υπομνήσεις της κρίσιμης σπουδαιότητας της σεξουαλικής διαφοράς, προκειμένου να τεθεί σε εφαρμογή μια σοφία της αγάπης. Ο αναγνώστης επίσης θα παρατηρήσει ότι τα *man*, *human*, ή *subject* συνοδεύονται από το *he* και *his* ή *itself* και *its*, *oneself*, *one's* ή *theirs*, ανάλογα με το αν η λέξη σημαίνει ένα αρσενικό υποκείμενο ή το ανθρώπινο ή, διαφορετικά, την υποκειμενικότητα εν γένει. Καθώς η κουλτούρα μας είναι, στην πραγματικότητα, κατασκευασμένη στο αρσενικό, δηλαδή σύμφωνα με τις ανάγκες μιας αρσενικής υποκειμενικότητας, ενδέχεται η αρσενική υποκειμενικότητα σε αυτή την

κουλτούρα να αναφέρεται σε κάθε δυνατή υποκειμενικότητα και μια γυναίκα να αναγνωρίζει τον εαυτό της σε μια τέτοια υποκειμενικότητα, ακόμη και αν δεν είναι στο θηλυκό.

Μια ακόμη παρατήρηση: ο ρυθμός, η μελωδία, η ποιητική συμμετέχουν στην επεξεργασία και τη μετάδοση της σημασίας. Η ποίηση και η σκέψη είναι πολύ λιγότερο διαχωρισμένες απ' ό,τι η κουλτούρα μας, αντίθετα από άλλες, έχει γενικά υποστηρίξει. Και αυτό αληθεύει περισσότερο σε μια προσωπική δημιουργία σημασίας, μιας σημασίας που θέλει να πει αυτή που μιλάει και να συζητήσει και με τον άλλο στο παρόν με σεβασμό στις ποικίλες διαστάσεις που συνθέτουν τον άνθρωπο ως τέτοιο: σώμα, αισθητηριακότητα, ευαισθησία, πνεύμα, ψυχή κ.λπ. Είναι δύσκολο, σχεδόν αδύνατο, να σεβαστούμε την ποιητική στην ομιλία, το ρυθμό της, την πιθανή μελωδία της, καθώς πηγαινουμε από τη μια γλώσσα στην άλλη. Οι ηχηρότητες, το μήκος των λέξεων, οι στροφές της φράσης διαφέρουν. Και τα λάθη είναι πιθανά, αν ο μεταφραστής πάρει μόνος του την πρωτοβουλία. Έτσι, προσπάθησα να κάνω να ακουστεί κάτι από την ποιητική τού κειμένου με τη συμφωνία και τη βοήθεια των μεταφραστών του.

Αν κάποιος, με τη βοήθεια ενός μεγεθυντικού φακού, προέβαλλε την αντίρρηση ότι αυτή η αγγλική εκδοχή μερικές φορές διαφέρει σε ορισμένες λέξεις από το πρωτότυπο γαλλικό κείμενο, θα μπορούσα να απαντήσω με διάφορους τρόπους. Πρώτον, η πιο πιστή μετάφραση δεν είναι κατ' ανάγκη αυτή που ακολουθεί το κείμενο κατά λέξη χωρίς να ενδιαφέρεται για την πρόθεση, τον ρυθμό, το ύφος, την ανάσα που ζωοποιούν και υποστη-

ρίζουν την εκδίπλωση των λέξεων. Μετά, αυτή η αγγλική μετάφραση του *La voie de l'amour* αντιστοιχεί στην πρώτη έκδοση του κειμένου, για να ικανοποιηθεί η επιθυμία του εκδότη και για να τιμήσω τους μεταφραστές. Διαβάζοντας αυτή τη μετάφραση, εγώ η ίδια έκανα μερικές ελαφρές τροποποιήσεις στη γαλλική εκδοχή του βιβλίου. Δεν είναι πάντα η πρώτη γραφή ενός πρωτότυπου κειμένου η καλύτερη, και το άκουσμα μιας μετάφρασης με οδήγησε να σημειώσω μερικές αλλαγές επιθυμητές για μια καλύτερη κατανόηση. Σε κάθε περίπτωση, εμείς οι Δυτικοί είμαστε συνηθισμένοι να συγκεντρώνουμε την προσοχή και να θέτουμε τους εαυτούς μας αντιμέτωπους με μια κωδικοποιημένη ακόμη σημασία, συχνά λησμονώντας τις ποιητικές, ρυθμικές, μελωδικές, γενικότερα σαρκικές απαιτήσεις που θα έπρεπε να συμμετέχουν στην επεξεργασία και τη μετάδοση της αίσθησης. Προκειμένου να μιλήσουμε στον άλλο, να ακούσουμε τον άλλο, να κρατήσουμε ένα διάλογο μεταξύ μας, πρέπει να βρούμε πάλι έναν καλλιτεχνικό, μουσικό, απτικό τρόπο να μιλήσουμε ή να πούμε και να ακούσουμε ικανό να γίνει αντιληπτός σε ένα γραπτό κείμενο, και άρα μη αναγόμενο σε ένα απλό βοήθημα για να θυμόμαστε τη σημασία ή σε κάποιο κώδικα που πρέπει να είναι σεβαστός.

Τέλος, και προπάντων, θα απαντούσα ότι οι αλλαγές σε σχέση με την πιο κλασική αγγλική εκδοχή που έγινε από τους μεταφραστές ζητήθηκαν από μένα και έγιναν με τη δική τους συμφωνία. Ευχαριστώ τη Heidi Bostic και τον Stephen Pluháček για τον χρόνο και την προσοχή που αφιέρωσαν, ώστε να κάνουν μια πρώτη μετάφραση, αναμφίβολα πιο πιστή, του *La Voie de l'amour*. Είμαι βαθιά ευγνώμων σε αυτούς, επειδή

άκουσαν και καλωσόρισαν τις προτάσεις μου σχετικά με ένα δύσκολο έργο, το οποίο επιτελέστηκε από αυτούς με φροντίδα και επειδή ενέταξαν, όπου το θεώρησαν αρμόζον, τις τροποποιήσεις που πρότεινα. Αυτή η αγγλική μετάφραση του *La Voie de l'Amour* δεν θα ήταν βέβαια δυνατή, αν καθέννας από μας δεν σεβόταν τον άλλο στις διαφορές του. Αναμφίβολα μια τέτοια χειρονομία είναι το πρώτο βήμα στον δρόμο της αγάπης.

LUCE IRIGARAY

Μάρτιος 2002

Μεταφρασμένο από την Luce Irigaray
και θεωρημένο από την Heidi Bostic
και τον Stephen Pluháček

- * Τα κείμενα του Martin Heidegger που ασχολούνται κυρίως με αυτό το είδος διαλόγου είναι εκείνα που συνθέτουν το γαλλικό βιβλίο *Acheminement vers la parole* (Paris: Gallimard, NRF, 1976), που μεταφράστηκαν από τους Jean Baufret, Wolfgang Brokmeier και François Fédier από το γερμανικό *Unterwegs zur Sprache* (Pfullingen: Verlag Günther Neske, 1959). Τα κείμενα που απαρτίζουν τον γαλλικό τόμο *Questions I* («Was ist Metaphysik» «Vom Wessen der Wahrheit», «Zur Seinsfrage», «Identität und Differenz») σχετίζονται επίσης ιδιαίτερα με αυτό το θέμα, αλλά όχι μόνο αυτά. Τα παραθέματα ως τέτοια ανήκουν στον τόμο *Unterwegs zur Sprache*, από τον οποίο σχεδόν όλα τα κείμενα μεταφράστηκαν στα αγγλικά στο βιβλίο *On the Way to Language* (San Francisco: Harper, 1971), που μεταφράστηκε από τα γερμανικά από τον Peter Hertz. Τα παραθέματα για την αγγλική εκδοχή του *Δρόμου της αγάπης* αναφέρονται λοιπόν σε αυτό το βιβλίο. Αλλά οι γαλλικές και οι αγγλικές μεταφράσεις του Heidegger είναι αρκετά διαφορετικές, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά ορισμένους όρους που πραγματεύεται *Ο δρόμος της αγάπης* όπως: γλώσσα, ομιλία, ομιλείν, λέξη κ.λπ. Οι αναφορές

της συγγραφέως του βιβλίου είναι στη γαλλική ή γερμανική εκδοχή. Έτσι, δεν ταίριαζε να χρησιμοποιήσουμε συστηματικά την ορολογία της αγγλικής μετάφρασης του Heidegger, επειδή αυτό θα έκανε τον *Δρόμο της αγάπης* όχι πολύ κατανοητό. Σε κάθε περίπτωση, εδώ σχολιάζουμε μια γενική θέση του Heidegger –σχετικά με τη χρήση της γλώσσας, για παράδειγμα– παρά συζητούμε σχετικά με τις επιλογές των μεταφραστών του Heidegger. Ίσως αυτό συμβεί μια άλλη φορά. (Σημείωση της Luce Irigaray και των μεταφραστών.)

